

Antifašizem in skrajna desnica:

tovariša v orožju v Donbasu

MARTA TER in ABEL RIU

V zadnjem letu se je uporniško območje na vzhodu Ukrajine precej oddaljilo od države, h kateri vsaj po mednarodnem pravu še vedno pripada. Oblikovala se je alternativna oblast, trdno zasidrana v lokalni družbeni stvarnosti, o naravi in značilnostih katere v zahodnih medijih slišimo zelo malo ali sploh ničesar. Ta članek želi omogočiti vpogled v to stvarnost, posvetila pa se bova zlasti fenomenu vojaških prostovoljcev, ki pomagajo pri njenem ohranjanju.

Boji v Donbasu so privabili prostovoljce iz zelo različnih okolij. Njihovo število se je okrepiło predvsem od lanske jeseni. V vrste borcev Ljudske republike Doneck in Lugansk so se vključili pripadniki prostovoljnih milic iz Srbije, Češke, Nemčije, Madžarske, Poljske, Italije, Španije, Grčije, Izraela, Brazilije, Avstralije in celo Združenih držav. Seveda, poleg njih so tu še prostovoljci iz Rusije in drugih nekdanjih sovjetskih republik, predvsem iz Belorusije in Kazahstana. Točnih podatkov o njihovem številu ni, prav tako ni mogoče natančno oceniti, do katere mere so dejansko vključeni v vojaške spopade. Jasno pa je, da gre za zelo raznolike skupine, ki pokrivajo ideološki spekter od skrajne desnice do skrajne levice. Analiza teh skupin je nepogrešljiva za boljše razumevanje narave boja, ki se odvija v Donbasu. Kdo so donbaški prostovoljci in kako si različne prostovoljske skupine predstavljajo naravo boja, v katerega so se vpletle?

Levica in antifašizem

Začnimo na levi. Vojna na vzhodu Ukrajine je privabila številne komunistične aktiviste iz južnoevropskih dežel, kot sta Francija ali Španija. Med njimi sta med najbolj znanimi, tako v Donbasu kot na tujem, Madridčan Rafael Muñoz Pérez in njegov kolega z imenom Ángel, doma iz Murcie. Prvi je aktivist podmladka španske Združene levice (*Izquierda Unida*), drugi pa (po lastnih, a nepreverjenih trditvah) član Kolektiva mladih komunistov, podmladka obrobne Komunistične partije španskih ljudstev (PCPE). Bojevnikom samooklicane Ljudske republike Doneck (LRD) – natančneje, Bataljonu Vostok – sta se pridružila na začetku lanskega poletja, zaslovela pa sta po zaslugi posnetkov na *youtube*, kjer v polomljeni angleščini predstavljata svoj pogled na konflikt v vzhodni Ukrajini. Od tedaj je število španskih prostovoljcev, ki so se pridružili upornikom, precej naraslo. Večina se jih je pridružila Brigadi Carlos Palomino, imenovani po mladem madridskem antifašistu, ki ga je,

starega komaj šestnajst let, leta 2007 umoril militantni neonacistični aktivist. Že lani pozimi se je enoti pridružila skupina dvestotih ruskih komunističnih prostovoljcev (nekateri od njih so člani Komunistične partije Ruske federacije), ki so ustanovili bataljon *Prizrak* (Prikazen). Ti skupini sta skupaj z lokalnimi komunističnimi milicami ustanovili tako imenovano Rdečo gardo Donbasa, ki ima za cilj koordinacijo vseh komunističnih in antifašističnih frakcij, ki obstajajo na uporniškem ozemlju.

Pri tem je treba poudariti, da številne ruske antifašistične skupine ne podpirajo donbaških upornikov. V ta namen so avgusta lani objavile javni komunike s podpisom več kot 100 organizacij, ki gojijo antifašistične vrednote (med njimi je zlasti veliko glasbenih skupin). V njem predstavijo razloge, zakaj ne podpirajo nobene od strani v sporu, torej niti ukrajinske vlade niti uporniških skupin, saj menijo, da obe predstavljata interese imperialističnih sil (ZDA ne eni ter Rusije na drugi strani).

Za tuje levičarske aktiviste, vključene v uporniške milice, je vojna v Donbasu predvsem boj ljudstva Novorusije (administrativni pojem iz časa carske Rusije za regije na današnjem jugu in vzhodu Ukrajine) proti ukrajinskemu fašizmu. Svoj boj zato radi primerjajo s špansko državljansko vojno, kar se vidi tudi v njihovi ikonografiji, v kateri pogosto zasledimo špansko republikansko trobojnico. V tem boju vidijo tudi odpor proti ameriškemu imperializmu in njegovim poskusom, kot pravijo, da bi si prigrabil celotno ukrajinsko ozemlje. Tako zagovarjajo tudi lastno prisotnost na tujem ozemlju: kot odraz internacionalne solidarnosti. V skladu s to pozicijo je znana italijanska ska punk skupina *Banda Bassotti* lani poleti organizirala solidarnostno antifašistično turnejo po Donbasu, kjer je zbirala prostovoljne prispevke za humanitarno pomoč in organizirala dva koncerta, enega v Rostovu na Donu in enega v samem Donecku. Nastopom so se pridružili člani razpuščene baskovske skupine *Negu Gorriak*, enega osrednjih bendov baskovskega alternativnega roka 90-ih, ki so organizirali tudi solidarnostno akcijo v prid donbaških »upornikov proti ukrajinski pučistični oblasti«. Opredelitev majdanske vstaje kot puča je ključnega pomena za prostovoljce iz Španije, saj bi drugače analogija s špansko državljansko vojno težko vzdržala. V nasprotju s španskimi in italijanskimi tovariši pa baskovsko radikalno nacionalistično (*abertzale*) levico še bolj od protiameriškega internacionalizma privlači nacionalno-populistični in separatistični vidik donbaškega upora, v katerega projicirajo lastno anarhonacionalistično ideologijo. Stranka *Euskal*

V amalgamu radikalnih nacionalističnih skupin, ki predstavljajo hrbtenico donbaškega paravojaškega ustroja, lahko najdemo določene elemente, ki tvorijo skupno jedro njihove ideologije: razglašajo se za goreče pravoslavne vernike in zagovarjajo stališče, da ima rusko pravoslavje civilizacijsko poslanstvo, ki iz Rusije dela edinstveno državo.

Herria Bildu (politična predstavnik levega krila baskovskega nacionalizma, op. prev.) je tako javno podprla baskovske prostovoljce, ki so se napotili v Donbas. Pri tem je treba poudariti, da tu ni šlo za vojaške prostovoljce, temveč za humanitarne delavce; izjava kljub temu priča o razširjeni simpatiji, ki jo med špansko in baskovsko radikalno levico uživa uporniška stvar, kljub notorično slabemu poznavanju vzhodnoevropskih razmer v španski javnosti.

Po besedah Miroslava Rudenka, enega prvih voditeljev Ljudske republike Doneck, socialistični prostovoljci iz držav, kot sta Francija ali Italija, donbaški spopad razumejo kot »del svojega boja proti kapitalizmu in oblasti multinacionalk«. Večina tujih prostovoljcev so idealisti, poudarja Rudenko, kar »našim ljudem pomaga, da ohranjajo bojno moralo«. V tem smislu so junija 2014 lokalne uporniške oblasti obudile zamisel Mednarodnih brigad, po vzoru prostovoljcev, ki so se bojevali na strani španske republike v državljanski vojni 1936–39. Tudi Aleksander Borodaj, nekdanji premier Ljudske republike Doneck, je julija lani izpostavil analogijo med antifašističnim odporištvom v času španske državljanske vojne in na tej podlagi pozval k rekrutiranju tujih prostovoljcev iz Evrope, Amerike, Azije in Afrike.

Zanimivo pa je, da donbaške oblasti zelo pazijo, da bi vpliv teh levičarskih grupacij na lokalno politiko ne postal prevelik. Na novembrskih volitvah, ki so potekale v Ljudski republiki Doneck, so tako prepovedali vse kandidatne liste, povezane s komunističnimi skupinami; o kakršnemkoli avtonomnem delavskem ali sindikalnem gibanju pa v Donbasu vsaj zaenkrat ni ne duha ne sluha.

Ruska skrajna desnica

V Donbasu pa so tudi prostovoljci, ki izpovedujejo diametralno nasprotno ideje. Skupina oziroma konglomerat skupin, ki jo imamo tu v mislih, je skrajna desnica, ki ima, kot bomo videli, številne podpornike tudi med predstavniki ljudskih republik Doneck in Lugansk. Antifašisti in filofašisti se skupaj borijo za Novorusijo; za zdaj nič ne kaže na kakršnakoli medsebojna trenja.

Ukrajinska kriza je v Rusiji povzročila pravi potres v skrajnih nacionalističnih skupinah. Večina jih podpira Novorusijo, obstajajo pa tudi skrajne desničarske skupine, ki so se postavile na stran Majdana. To so predvsem tiste skupine, ki so v obdobju 2011–13 sodelovale v protestih proti Putinovemu režimu. V številnih izmed njih je polemika glede ukrajinskega konflikta povzročila notranji razkol in marsikje privedla do razpada. To priča v prid teze, da je Putinov

režim izkoristil ukrajinski konflikt za ošibitev ruske opozicije.

Glavne ruske skrajne desničarske skupine, ki podpirajo Novorusijo in redno pošiljajo prostovoljce v Donbas, so Duginova *Evrazijska mladina*, *Rusko imperialno gibanje*, *Sputnik i progrom*, milice Minina in Požarskega ter neonacistični skupini *Črna stotnija* in *Ruska nacionalna enotnost*. Med njimi sta pri pošiljanju prostovoljcev v Donbas najbolj aktivni predvsem dve: *Rusko imperialno gibanje* in militantna neonacistična grupacija *Ruska nacionalna enotnost*. Obe organizirata »pripravne tečaje« za bodoče prostovoljce, ki se želijo udeležiti spopadov v Donbasu, na svoji spletni strani pa ponosno objavljata fotografije, ki dokazujejo, da se njihovi člani borijo v Ukrajini.

Med podporniki majdanske vstaje najdemo rusko neonacistično skupino *Restrukt*, ki je v navezi z ukrajinskim *Pravym Sektorjem*. Eden od njegovih nekdanjih voditeljev, Roman Železnikov, je zdaj prostovoljec v Bataljonu Azov, paravojaški milici s približno osemstotimi pripadniki, ki se bori na strani redne ukrajinske vojske: med njenimi člani najdemo tudi nekaj desetini prostovoljcev s Hrvaške ter skupino beloruskih nacionalistov. Na tej liniji najdemo še nekatere pripadnike ruske radikalne desničarske skupine *Nacionalni demokrati*, ki je sprva podprla Majdan, a so se številni člani kasneje postavili na stran Novorusije. Med obema frakcijama je zato prišlo do hudega spora, ki je povzročil začasno zamrzitev delovanja te skupine. Med skupinami, ki so preživele razkol zaradi Ukrajine in se postavile na »novoruske« pozicije, najdemo ksenofobno skupino *Gibanje proti nelegalnemu priseljevanju* in Demuškinovo *Slovansko unijo*.

Vsa ta skrajna nacionalistična gibanja so precej heterogena in zagovarjajo različna stališča znotraj spektra skrajne desnice, od radikalnega tradicionalizma do neonacizma. V zadnjem letu je Novorusija služila kot vzvod njihovega postopnega združevanja okoli enotnega poslanstva; zgoraj opisane primere sporov lahko razumemo tudi kot nekakšno stransko škodo procesa približevanja. Glavna motiva, ki sta ta raznolika gibanja povezala okoli podpore Novorusiji, sta v bistvu dva: obramba »ruskega sveta« (ki ga v tem primeru predstavljajo rusko govoreči prebivalci Donbasa) proti temu, kar razumejo kot agresijo kijevske vlade, in rekonstrukcija velikoruskega prostora na posovjetskem področju pod brezprizivno hegemonijo Moskve.

Tu lahko opozorimo na intervju, ki ga je Aleksander Dugin podal aprila 2014, v katerem je dejal, da bo ukrajinska kriza privedla do

Na ideološki ravni Dugin predlaga spojitev nekaterih levičarskih elementov, kot so antikapitalizem, antiimperializem in antifašizem, z ideološkimi prvini, ki so bližje desnici, predvsem evroskepticizmom in nasprotovanjem socialnemu liberalizmu.

Oba vidika sta spojena v identitetnem pojmovanju politike, ki s tem postane ključni dejavnik nove zunanjepolitične strategije.

rojstva »Velike Rusije«: vključevala naj bi ozemlje, ki je spadalo pod Rusko carstvo v obdobju njegovega največjega obsega. Duginova stališča se popolnoma ujemajo s stališči ruskih skrajno desničarskih imperialističnih skupin, prisotnih v Ukrajini. To se vidi tudi na simbolni ravni: številne prostovoljne milice v Donbasu vihtijo carske zastave. Pogoste so tudi ikone zadnjega carja Nikolaja II. in njegove družine, ki med skrajnejši veljajo za mučenike svete ruske stvari proti judovsko-komunistični zaroti.

V tem amalgamu radikalnih nacionalističnih skupin, ki predstavljajo hrbtenico donbaškega paravojaškega ustroja, lahko najdemo določene elemente, ki tvorijo skupno jedro njihove ideologije: razglašajo se za goreče pravoslavne vernike in zagovarjajo stališče, da ima rusko pravoslavlje civilizacijsko poslanstvo, ki iz Rusije dela edinstveno državo; so globoko antisemitski in ksenofobni ter verjamejo v večvrednost slovanskih ljudstev; in nazadnje, družijo jih globok odpor do Zahoda, ki ga imajo za glavnega zgodovinskega sovražnika Rusije in njenega civilizacijskega poslanstva.

Tradicionalizem, evrazijstvo in slovanska vzajemnost

V ideološkem spektru donbaških prostovoljcev najdemo tudi zmernejše tradicionalistične skupine. Med njimi imajo, iz simbolnega razloga, posebno vlogo kozaki, tradicionalne polvojaške skupine, ki so v zgodnjem novem veku tvorile samoupravne skupnosti na širokih obmejnih območjih med Rusijo in Poljsko-Litvansko republiko, kasneje pa jih je carska Rusija preoblikovala v pomožne vojaške enote, namenjene obrambi južnih meja imperija. Dandanašnji obstajajo številne kozaške organizacije tako v Rusiji kot v Ukrajini. Tiste, ki so dejavne v Rusiji, skoraj brez izjeme podpirajo vrednote ruskega imperializma, socialnega konzervativizma in ruskega pravoslavja. Že ob aneksiji Krima je Kremlin na polotok poslal približno tisoč ruskih kozakov; 18 jih je iz rok predsednika Putina prejelo odklikovanja zaradi njihove vloge pri varovanju reda in miru med referendumu o priključitvi Rusiji marca 2014 (*Argumenty i Fakty*, 23. april 2014). Ko je izbruhnil konflikt v vzhodni Ukrajini, so bili kozaki donskega in kubanskega območja med prvimi, ki so priskočili na pomoč proruskim upornikom v teh regijah. Danes so ena od številnejših prostovoljskih skupin, pridružili pa so se jim kozaki iz drugih ruskih pokrajin, predvsem z uralskega področja.

V Donbasu najdemo tudi mnoge tradicionalistične in konzervativne borce iz različnih območij Srednje in Vzhodne Evrope ter

Balkana. Najbolj znani so srbski četniki, ki so verjetno najštevilčnejši kontingent neruskih prostovoljcev v Donbasu. Večina jih je vključenih v Oddelek Jovana Ševića. Visoko število srbskih prostovoljcev bi lahko pripisali pregovornemu srbsko-ruskemu prijateljstvu, toda po mnenju Zorana Dragišića, srbskega strokovnjaka za varnostna vprašanja, je pomemben tudi denar. Kot pri večini donbaških prostovoljcev gre namreč za izkušene bojavnike, ki so sodelovali kot plačanci v številnih konfliktih po svetu, od nekdanje Jugoslavije pa do Sirije in Iraka.

Druga najpomembnejša skupina so Madžari, zbrani v Legiji Sv. Štefana, ki vključuje tudi pripadnike madžarske manjšine iz Romunije, zakarpatske Ukrajine in Slovaške. Med njimi je čutiti vpliv evrazijskih teorij Aleksandra Dugina. V Putinovi Rusiji ne vidijo le referenčne sile v boju proti liberalnim vrednotam Zahoda, temveč tudi ključno zaveznico pri projektu obnove Velike Madžarske. Razkosanje Ukrajine in priključitev Zakarpatja Madžarski mnogi razumejo kot prvi korak v tej smeri.

Na podobni liniji najdemo Bataljon Ivan Georgijevič Kudri, ki ga sestavljajo rusinski prostovoljci iz Zakarpatja, vzhodne Slovaške, Madžarske in Poljske. Po lastnih ocenah naj bi štel ok. 400 prostovoljcev. Rusini so etnična skupina (oziroma vrsta sorodnih etnično-jezikovnih skupnosti), ki izhaja iz karpatskega območja, govori pa narečje ukrajinskega jezika in večinoma pripada grško-katoliški veroizpovedi. Skozi zgodovino so razvili posebno identiteto in vse od srede 19. stoletja so razdeljeni med proruske in proukrajinske skupine. V zadnjem desetletju je med njimi zaznati porast protiukrajinskega občutja. Za najbolj radikalne med temi skupinami pomeni konflikt v Donbasu priložnost za ponovno uveljavitev edinosti »vseruskih« narodov (tj. današnjih Rusov, Belorusov, Ukrajincev in samih Rusinov), ki naj bi jo doslej preprečeval zlasti ukrajinski nacionalizem oziroma ideja o Ukrajincih kot o posebni naciji. V tem pogledu ne podpirajo toliko odcepitev Donbasa od Ukrajine, temveč predvsem izgradnjo projekta imperialne obnove pod vodstvom Moskve. Obstajajo tudi dovolj močni indici o prisotnosti slovaških prostovoljcev na fronti, ki se v Donbasu borijo v imenu »slovanske vzajemnosti«.

Vse te skupine sprejemajo v svoje nazore elemente evrazijske ideologije Aleksandra Dugina, čeprav se praviloma ne definirajo na ta način. Toda obstajajo tudi grupacije tujih desničarskih prostovoljcev, ki se eksplicitno sklicujejo na Duginove evrazijske teorije: med

njimi najdemo Francoze (*Unité Continentale* in nekatere manjše skupine), Italijane (organizacija *Millenium* – Evropska komunitarna stranka) in Poljake (gibanje *Falanga*).

Donbas kot evrazijski eksperiment

Amalgam različnih organizacij, strank in ideoloških skupin, prisotnih v Donbasu, torej priča o mobilizacijski sposobnosti teorij Aleksandra Dugina med evropskimi skrajneži različnih ideoloških usmeritev, pa tudi o njihovem vplivu na rusko zunanjo politiko; prav tako nam pomagajo razumeti številne konflikte, ki se odvijajo v nekdanjih sovjetskih republikah.

Sodobno evrazijsko gibanje se je rodilo na začetku 90-ih let kot intelektualni in politični projekt, ki je hotel zapolniti ideološko in identitetno praznino, v kateri se je znašla Rusija po padcu Sovjetske zveze. V marsičem je bil povezan z nacionalno-boljševiškim projektom Edvarda Limonova in stališči, ki jih je zagovarjal Sergej Karaganov, avtor znamenite doktrine, po kateri sme Rusija posredovati v sosednjih državah, da zaščiti pravice rusko govorečih manjšin. Te teoretične prvine lahko danes najdemo v zunanjepolitični praksi Kremлина, toda cilji samega evrazijskega gibanja so širši.

V svojem delu *Četrta politična teorija* je Dugin predstavil teoretske temelje »četrte ideologije«, ki naj bi se rodila iz pepela komunizma, fašizma in liberalizma. Na geopolitični ravni gre evrazijska vizija onkraj velikoruskega koncepta in se predstavlja kot vključujoči transnacionalni mozaik od Lizbone do Vladivostoka. Na ideološki ravni Dugin predlaga spojitev nekaterih levičarskih elementov, kot so antikapitalizem, antiimperializem in antifašizem, z ideološkimi prvini, ki so bližje desnici, predvsem evroskepticizmom in nasprotovanjem socialnemu liberalizmu. Oba vidika sta spojena v identitetnem pojmovanju politike, ki s tem postane ključni dejavnik nove zunanjepolitične strategije.

Eden od ključnih elementov Duginovega diskurza, ki privlači simpatije dela evropske levice, je antifašizem, ki v Donbasu predstavlja ključni faktor zunanjepolitične legitimacije. Kljub temu lahko med

eksplicitnimi privrženci evrazijske ideologije poleg ruske skrajne desnice najdemo evropske neofašistične stranke, kot so madžarski *Jobbik*, grška *Zlata zora* in italijanski *Movimento sociale repubblicano*. Te organizacije so v Duginovem diskurzu našle alternativo evroatlantskemu geopolitičnemu projektu.

Toda uradno evrazijsko stališče še vedno pravi, da je Rusija po definiciji antifašistična sila, saj je zaradi zmage nad nacistično Nemčijo v veliki domoljubni vojni (kakor v Rusiji imenujejo drugo svetovno vojno) antifašizem sestavni del njene nacionalne zgodovine. Zato se antifašizem ne kaže toliko v nasprotovanju klasičnemu fašizmu (še manj seveda njegovim sodobnim različicam), temveč je prej sestavni vidik ruskega nacionalnega projekta. V skladu s to teorijo zaveznitvo z Rusijo pomeni objektivno pripadnost antifašističnemu bloku, medtem ko je nasprotovanje Rusiji po svojem bistvu fašistična pozicija.

V zadnjih letih je Aleksander Dugin intenzivno delal na širjenju svoje organizacijske mreže onkraj ruskih meja, predvsem s ciljem iskanja podpore za moskovsko zunanjo politiko. Trud je bil v veliki meri poplačan, kar lahko vidimo v ideološki raznolikosti organizacij v Donbasu. Vsaka ima svojo specifično motivacijo, nekatere so tu po lastni iniciativi, druge so povabile uporniške oblasti, z aktivno podporo ruskih tajnih služb. Dejstvo, da lahko v nedrjih novoruske ideje brez težav sobivajo komunisti in neofašisti, skrajna desnica in radikalna levica (kar bi bilo še pred dvema desetletjema nezamisljivo), kaže na to, da so, vsaj na ozemlju pod nadzorom donbaških upornikov, Duginove sanje začele dobivati otipljivo obliko. \

PREVOD: LUKA LISJAK GABRIJELČIČ

Marta Ter je katalonska novinarka in aktivistka za človekove pravice; Abel Riu je politolog in strokovnjak za mednarodne odnose na Univerzi v Uppsali, specializiran za področja nekdanje Sovjetske zveze. Njun prispevek je bil izvorno objavljen na katalonskem portalu Cercle Gerriymandering, slovenski prevod pa na spletni strani Kritika konservativna. Avtorjema in portaloma se zahvaljujemo za dovoljenje za objavo.

RAZPOTJA
klub ●●●

Odpri smo **Razpotja klub** s številnimi ugodnostmi za podpornike revije. Nabor založb in kulturnih institucij, ki našim sodelavcem in podpornikom nudijo posebne popuste, bomo še razširili.

20€

=

-%

→

+

Več informacij poiščite na spletni strani www.razpotja.si/klub ali pa nas kontaktirajte na urednistvo@razpotja.si.